

PÓŁWIECZE PRACY NAUKOWEJ PROFESORA MARCELEGO KOSMANA

Doprawdy rzadki to jubileusz i niecodzienna okazja, by uszanować dorobek jednego z najwybitniejszych polskich historyków współczesnych i zarazem przypomnieć – upostaciowione w sylwetce naukowej prof. Marceliego Kosmana – wartości rzetelnego uprawiana zawodu nauczyciela akademickiego. Mistrz i mentor to najbliższe synonimy tej postawy, charakterystycznej dla pracy naukowej i dydaktycznej Profesora. Jeden z przyjaciół Jubilata, prof. Andrzej Chodubski wynalazł – jakże adekwatne określenie – „radość w nauce”, stanowiące kwintesencję „bezgranicznego oddania się pasji naukowej – badawczej, która stała się powołaniem, profesją, hobby i radością dnia codziennego” Marceliego Kosmana. Zapewne, bez takiego podejścia nie byłby możliwy obfity dorobek autorski ponad 1600 publikacji oraz wychowanie liczного grona kontynuatorów, pamiętając przy tym o wypromowaniu kolejnych magistrów i doktorantów, uczestniczeniu w postępowaniu o nadanie stopni i tytułów naukowych aż do profesorskich. Zawsze jednakowo: życzliwie, z ufnie mobilizującym uśmiechem, który sprawiał, że na plan dalszy odchodziły sprawy inne niż przygotowanie referatu czy rozdziału rozprawy. Piszę te słowa jako wdzięcznie pamiętająca seminarium wyższe prowadzone przez Profesora jeszcze w Instytucie Dziennikarstwa przy ul. Szamarzewskiego, wtedy świeżo po doktoracie, dzisiaj sama będąc profesorem tytułarnym. Jestem przekonana, że podobne uczucia towarzyszyły gościom Jubilata zebranych 26 października 2011 r. na okolicznościowej uroczystości w budynku Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu dzięki serdecznemu zaangażowaniu prof. Tadeusza Wallasa, dziekana Wydziału.

Punktem kulminacyjnym uroczystości było wręczenie Księgi dedykowanej Jubilatowi przez przyjaciół, uczniów oraz badaczy reprezentujących bliskie M. Kosmanowi kierunki refleksji naukowej. Idea wydania Księgi została przyjęta entuzjastycznie, toteż określenia „Księga” należy tu traktować jako umowne. Przygotowaliśmy bowiem dwutomową publikację zawierającą 56 artykułów, solidnie udokumentowaną bibliografię prac Profesora (zestawioną kompetentnie przez dr. Bogumiła Wojcieszaka) oraz stosowną *Tabula Gratulatoria* z podpisami ponad 200 osób. Tytuł dzieła: *Przez Kresy i historię po obrzeża polityki* w pełni odzwierciedla spectrum zainteresowań Jubilata, zaś dedykacja: „Profesorowi Marcelemu Kosmanowi w półwiecze pracy naukowej” objaśnia intencję autorów i redaktorów tomu. Wśród tych pierwszych znajdują się m.in. Andrzej Chodubski, Jaroslav Pánek, Tadeusz Bujnicki, Henryka Ilgiewicz, Adam Suchoński, Henryk Wisner, Janusz Byliński, Józef Długosz, Ludwik Grzebień, Włodzimierz Kaczorowski, Adam Koseski, Janusz Małek, Stanisław S. Nicieja, Hieniadź Sahanovič, Gottfried Schramm, Janusz Tazbir, Zachariasz S. Jabłoński, Krzysztof R. Prokop, Roman Baron, Jacek Kolbuszewski, Grzegorz Łukomski, Adam Maldzis, Jan Rzońca, Janusz Zbudniewek, Andrzej Antoszewski, Artur Kijas, Maciej Kijowski, Bronisław Pasierb, Jerzy Starnawski, Jan Załubski, Zygmunt Zieliński. Komitet redakcyjny zaś stanowią: Iwona Hofman (przewodnicząca), Wojciech Maguś (sekretarz), Joanna Marszałek-Kawa, Tadeusz Wallas, Bogumił Wojcieszak (bibliografia). Publikacja ukazała się nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek w Toruniu, doświadczonego edytora w tej dziedzinie i wypróbowanego przyjaciela środowiska politologów w Polsce (obecnego na uroczystości).

Uroczystość jubileuszową otworzył T. Wallas, dziekan Wydziału, dziękując za patronat honorowy rektorowi UAM prof. Bronisławowi Marciniakowi oraz prezydentowi Miasta Poznań Ryszardowi Grobelnemu. Witając licznie przybyłych gości dziekan podkreślił, iż obecność tak wielu przedstawicieli różnych ośrodków akademickich i kulturotwórczych stanowi najżywszy dowód wszechstronnej aktywności Profesora. Słowa te skierowane były m.in. do prof. Tadeusza Jasińskiego, dyrektora Biblioteki Kórnickiej, prof. Henryka Olszewskiego, przewodniczącego Rady Naukowej BK, prof. Krzysztofa Mikulskiego, prezesa Polskiego Towarzystwa Historycznego, dr Mariana Króla, prezydenta Towarzystwa im. Hipolita Cegielskiego, Stanisława Słopienia, prezesa Wielkopolskiego Towarzystwa Kulturalnego, Stefana Barłoga, prezesa Zarządu Głównego Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, ks. prof. Marka Ingłota, dziekana Wydziału Historii Kościoła Papieskiego Uniwersytetu Gregorianum w Rzymie.

Następnie prof. T. Wallas odczytał list gratulacyjny skierowany do Jubilata przez rektora UAM, zaś dr Piotr Forecki – adresy wystosowane przez prof. Andrzeja Chodubskiego, ks. prof. Zygmunta Zielińskiego, prof. Andrzeja Koseskiego, rektora Akademii Humanistycznej w Pułtusku, prof. Annę Pobóg-Lenartowicz, dyrektor Instytutu Historii Uniwersytetu Opolskiego.

W części oficjalnej, poprzedzającej wręczenie Księgi, dziekan WNPI Dz omówił przebieg pracy zawodowej Profesora. Po ukończeniu studiów historycznych na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UAM, w 1961 r. M. Kosman podjął pracę nauczyciela języka polskiego i łaciny w liceum w rodzinnej Izbicy Kujawskiej; W latach 1966-1968 był dyrektorem tej szkoły, uzupełniając w latach 1962-1964 kwalifikacje studiami z zakresu pedagogiki. Równoległe M. Kosman podjął studia doktoranckie pod opieką naukową prof. Henryka Łowmiańskiego uwieńczone w 1966 r. obroną rozprawy zatytułowanej *Kancelaria i dokumenty Wielkiego Księcia Witolda*. Z perspektywy lat stwierdzić należy z całą mocą, iż na kształtowanie zainteresowań i etosu pracy M. Kosmana wywarli wpływ Jego Mistrzowie: Henryk Wysłouch, Mikołaj Kozakiewicz, Gerard Labuda i Henryk Łowmiański. W 1964 r. ówczesny doktor podjął pierwszą pracę naukowo-badawczą w Instytucie Historii PAN. Cztery lata później uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie studium *Reformacja i kontrreformacja w Wielkim Księstwie Litewskim w świetle propagandy wyznaniowej*. W okresie od 1976 do 1982 r. pełnił funkcję dyrektora Biblioteki Kórnickiej, wykonując również obowiązki nauczyciela akademickiego w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej UAM (po reorganizacji – w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy). Kolejne etapy kariery zawodowej to: Instytut Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu (1983-1993), Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM (1987-2002) kierownik Zakładu Dziennikarstwa, od 2002 r. kierownik Zakładu Kultury Politycznej), Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości (2002, rektor). Marcei Kosman uzyskał tytuł profesora zwyczajnego w 1989 r.

Talent literacki i umiejętności wykorzystania literatury faktu dla popularyzacji nauki zaowocowały nie tylko wielokrotnie wznawianymi książkami z cyklu „Na tropach...”, lecz także ułatwiły sprawowanie funkcji prezesa Poznańskiego, a później Wielkopolskiego Oddziału Związku Literatów Polskich (1994-1999), współzałożyciela i wiceprezesa Towarzystwa im. Henryka Sienkiewicza. Za swoją pracę prof. Kosman otrzymał wiele nagród i odznaczeń, w tym: Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski,

Medal Komisji Edukacji Narodowej, Medal im. Franciszka Palackiego, Nagrodę im. Edwarda Raczyńskiego (wspólnie z żoną prof. Bogumiłą Kosmanową), Nagrodę Główną im. Henryka Sienkiewicza, Nagrodę im. Władysława Reymonta.

Piszącej te słowa przypadł zaszczyt wręczenia Jubilatowi Księgi. Dokonując krótko prezentacji jej zawartości powiedziałam wówczas, iż problemowy układ tomów odpowiada zainteresowaniom naukowym Profesora. Artykuły w Księdze podzielone są bowiem następująco: „W stronę Litwy”, „Różne oblicza historii”, „Kościół: instytucje i ludzie”, „W kręgu literatury”, „Kultura polityczna” (całość poprzedzają wypowiedzi „O Jubilate”). Tematom tym można przyporządkować sekwencje książkowe M. Kosmana, a są to: Henryk Sienkiewicz jako pisarz i kreator wyobraźni narodowej (Profesor jest autorem m.in. takich książek, jak: *Na tropach bohaterów Trylogii, Henryka Sienkiewicza wizja Polski wspaniałej, Ogniem i mieczem. Prawda i legenda, Na tropach bohaterów Krzyżaków, Skrzetuski w historii i legendzie, Krzyżacy w historii i legendzie wieków*), Litwa, ze szczególnym uwzględnieniem religioznawstwa (*Wielki Książę Witold, Władysław Jagiello, Polska – Litwa. Z odległej i bliższej przeszłości, Litwa pierwotna. Mity, legendy, fakty, Jagiello królem Polski. Z dziejów unii Polski i Litwy, Drogi zaniku pogaństwa u Baltów, Zmierzch Perkuna czyli ostatni poganie nad Bałtykiem, Litewska Jednota Ewangelicko-Reformowana od XVII w. do 1939 roku, Od chrztu do chrystianizacji. Polska – Ruś – Litwa*), kultura polityczna (cykl konferencji i publikacji pod redakcją: *Przeszłość i terażniejszość, Mity i fakty, Wizje przyszłości, Swoi i obcy, Elity dawne i nowe, Litwa w polskiej tradycji i kulturze politycznej* oraz *Wojciech Jaruzelski wobec wyzwań swoich czasów. O kulturze politycznej Polski przelomu tysiącleci, Polska w drugim tysiącleciu*). Wymieniłam również *Poczet prymasów Polski*, ważny także w kontekście biografistyki uprawianej przez M. Kosmana.

W uzupełnieniu podałam przykłady książek obrazujących badania historii regionu jako „małej ojczyzny” (m.in. *Opowieści kórnickie, Z dziejów Biblioteki Kórnickiej, Sylwetki Wielkopolan, Powstanie Wielkopolskie na tle walk o przetrwanie narodu polskiego pod zaborem pruskim, Z dziejów prasy wielkopolskiej XIX-XX wieku, Prasa regionalna w Wielkopolsce, Determinacja połączona z rozważą. W 90-lecie Powstania Wielkopolskiego*). Podkreśliłam znaczenie podręczników i syntez historycznych wydawanych przez Jubilata. Wspólne cechy tak zróżnicowanego i bogatego dorobku to: szeroki horyzont poznawczy, rzetelność naukowa, dbałość o szczegół, uczciwość autora wobec czytelnika.

Przedstawiony zarys twórczości M. Kosmana uwypuklił interdyscyplinarność Księgi. Jej wręczenie było wzruszającym momentem dla wszystkich zebranych, a Jubilatowi – w tej szczególnej chwili – towarzyszyła małżonka prof. Bogumiła Kosmanowa i syn dr Michał Kosman.

Nastąpił ciąg dalszych gratulacji i odznaczeń. List od gen. Wojciecha Jaruzelskiego odczytał dr Andrzej Gąszczołowski, dyplom Lidera Pracy Organicznej i statuetkę Honorowego Hipolita wręczyli dr Marian Król i prof. Marian Gorynia, przewodniczący Kapituły Nagrody Towarzystwa im. H. Cegielskiego, dyplom Nagrody Honorowej Dobosz Powstania Wielkopolskiego przekazał prezes Stefan Barłóg. Odnosząc się do różnych aspektów działalności Jubilata, głos zabrali ponadto: prof. Tadeusz Jasiński, wspominając obecność prof. Kosmana w Kórniku, Stanisław Słopeń, prezes Wielkopolskiego Towarzystwa Kulturalnego, Ryszard Brejza, prezydent Inowrocławia, Tadeusz Krokos, prezes oddziału PTH, dr Andrzej Nowak, redaktor naczelny „Rocznika Kaliskiego”. W imieniu doktorantów gratulacje i podziękowania przekazał najmłodszy stażem, dr Bartłomiej Secler.

Nie oddając ściśle chronologii spotkania, zacytuje fragment *Dytyrambu na półwiecze pracy naukowej Mistrza Marcelego Kosmana Profesora zwyczajnego doktora habilitowanego*, wygłoszonego przez autora, dr Lecha Konopińskiego. Oto motto:

„Górą leci Orzeł,
dołem pędzi Pogoń,
a Ty, Profesorze,
piórem swym ich dogoń!

Profesor, dziękując i odpowiadając na dobre słowa, przypomniał śp. prof. Gerarda Labudę, swojego Mentora oraz śp. prof. Jana Seredykę, wieloletniego przyjaciela, którzy teksty do Księgi przekazali wiedząc, że uroczystości nie doczekają...

Iwona Hofman

COLLOQUIUM OPOLE 2011: OD WOJNY O GRANICĘ DO DOBREGO SĄSIEDZTWA

Rok 2011 stanowił okazję do przypomnienia istotnych rocznic dla stosunków polsko-niemieckich. Z jednej strony była to już dziewięćdziesiąta rocznica zakończenia konfliktu o przynależność państwową Górnego Śląska po I wojnie światowej, który rok później doprowadził do podziału regionu i kruchego pokoju, zniszczonego przez politykę narodowosocjalistycznych Niemiec. Z drugiej strony dwudziestolecie podpisania traktatu polsko-niemieckiego o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, który wraz z traktatem granicznym – po blisko półwieczu od zakończenia II wojny światowej – miał ostatecznie zamknąć ten konflikt oraz wytyczyć nowe zasady i formy relacji między państwami i między narodami.

Przez cały ubiegły rok wydarzenia te były okazją do rozmaitych spotkań o charakterze politycznym i kulturalnym. Nie obyło się również bez prób refleksji naukowych. Jedną z nich była międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Od wojny o granice do dobrego sąsiedztwa”, która była jednocześnie piętnastą edycją nowej serii „Colloquium Opole”.

Spotkanie zostało zorganizowane 8-10 listopada 2011 r. pod patronatem prezydenta Opola we współpracy z Państwowym Instytutem Naukowym-Instytutem Śląskim w Opolu i Muzeum Śląskim w Görlitz. Wsparcia finansowego udzieliły Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, Polsko-Niemiecka Fundacja na rzecz Nauki oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Geneza „Colloquium Opole” sięga lat 70. ubiegłego wieku i związana jest z nazwiskami prof. Józefa Kokota i Edmunda J. Osmańczyka, którzy traktowali „Colloquia” jako forum dyskusji nad problemami międzynarodowymi, przede wszystkim polsko-niemieckimi. Z powodu ówczesnej sytuacji politycznej miały one wymiar jednostronny i jeśli goszczono już naukowców niemieckich, to byli to przedstawiciele NRD. Dopiero w latach 80. wraz z nawiązaniem współpracy z Akademią Ewangelicką w Mülheim dialog ten nabrał charakteru bardziej otwartego, z udziałem przedstawicieli nauki zachodnoniemieckiej. Pomimo rysującego się przełomu politycznego spotkania zawieszono po 1987 r.